

TRANSMILLIY KORPORATSIYALAR

Tozaboyeva Aziza¹, Tojiyev Bilol²

¹Toshkent amaliy fanlar universiteti, "Iqtisodiyot" fakulteti, 1-kurs,
60310100- Iqtisodiyot(tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

² Toshkent amaliy fanlar universiteti, "Iqtisodiyot" fakulteti,
"Umumiqtisodiy fanlar" kafedrasida assistenti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13383941>

Annotatsiya: Bu maqolada, biz ko'p millatli korporatsiyalarning global iqtisodiyotdagi roli va ularning ijobiy hamda salbiy ta'sirlarini chuqurroq tahlil qilgan. Biz shuningdek, ularning rivojlanish yo'llari, strategiyalari va kelajakdagi yo'nalishlari haqida ham fikr yuritganmiz. Ko'p millatli korporatsiyalar dunyo sahnasidagi o'zgarishlarga qanday moslashayotgani tushuntirishga harakat qilganmiz.

Kalit so'zlar: Ko'p millatli korporatsiyalar (MNC), global iqtisodiyot, xalqaro biznes, investitsiyalar, global bozorlar, iqtisodiy ta'sir, texnologiya almashinuvi, madaniyatlararo ta'sir, mahalliy iqtisodiyotlar; iqtisodiy diversifikatsiya, ijtimoiy mas'uliyat, atrof-muhitga ta'sir, raqobat va boshqaruv, xalqaro moliyaviy strategiyalar, ish o'rinlari yaratish..

1 Kirish

Bugungi tezkor o'zgaruvchan dunyoda, ko'p millatli korporatsiyalar (MNC) iqtisodiyotning global ko'rinishini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Ular nafaqat yirik daromadlar va ish o'rinlari yaratish orqali, balki turli xil madaniyatlarni va texnologiyalarni integratsiya qilish orqali ham jahon bozorlariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ko'p millatli korporatsiyalar, o'zlarining kengaytirilgan operatsiyalari va bozorlardagi mavqeini oshirish maqsadida, turli mamlakatlarda faoliyat yuritishadi. Bu esa, ularning har bir ishtirok etayotgan mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, MNC'lar faqat iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytiribgina qolmay, balki mahalliy ishlab chiqaruvchilarga bo'lgan ta'siri, mehnat sharoitlari, atrof-muhit va iqtisodiy mustaqillik kabi masalalarda ham turli xil muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, ularning faoliyati ko'p jihatdan nazorat qilinishi va tartibga solinishi zarur.

Ko'p millatli korporatsiya afzalliklari

Ko'p millatli korporatsiya (MNC), ba'zan transmilliy korporatsiya deya ham ataladi, bu o'z faoliyatini bir nechta mamlakatlar bo'ylab amalga oshiradigan yirik kompaniya hisoblanadi. Bu turdagi korporatsiyalar odatda o'z bosh ofisini bir mamlakatda joylashtirgan bo'lib, ishlab chiqarish, savdo, xizmat ko'rsatish va boshqa tijorat faoliyatlarini turli mamlakatlarda amalga oshiradi.

Ko'p millatli korporatsiyalar quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

Global yetakchilik: Ular global bozorlarda yetakchi pozitsiyalarni egallashga intiladi va odatda o'z sohasida yirik o'yinchilardir.

Xalqaro operatsiyalar: Ular turli mamlakatlarda ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish bazalariga ega

bo'lib, bu ularni mahalliy va xalqaro miqyosda raqobatbardosh qiladi.

Kapital va resurslarning xalqaro taqsimlanishi: Ko'p millatli korporatsiyalar investitsiyalar va resurslarni turli mamlakatlarga taqsimlaydi, bu esa ularning global iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishini ta'minlaydi.

Mahalliy va global boshqaruv: Ular mahalliy bozorlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishgan holda, global strategiyani boshqarish uchun kompleks tuzilishlarni ishlab chiqadilar.

Ko'p millatli korporatsiyalar global iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi va ularning faoliyati xalqaro savdo, ish o'rinlari yaratish va texnologik innovatsiyalar tarqalishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

2 KO'P MILLATLI KORPORATSIYALARNING AFZALLIKLARI

Ko'p millatli korporatsiyalar (MNC) turli mamlakatlarda faoliyat yuritish orqali bir qator afzalliklarga ega bo'lishadi. Bu afzalliklar korporatsiya o'zi, uning xodimlari, iste'molchilari hamda ishlayotgan mamlakatlarning iqtisodiyoti uchun ham foydali bo'lishi mumkin. Mana ba'zi muhim afzalliklar:

Iqtisodiy ko'lam va samaradorlik: Ko'p millatli korporatsiyalar turli mamlakatlardagi resurslar va ishlab chiqarish imkoniyatlaridan foydalanish orqali o'z mahsulotlarini arzon narxlarda ishlab chiqarishga qodir bo'lishadi. Bu esa ularni raqobatbardosh qiladi va mahsulotlarni ko'proq iste'molchilarga yetkazish imkonini beradi.

Bozorlarga kirish: MNClar yangi bozorlarga kirib, mahalliy iste'molchilarga o'z mahsulotlarini taklif etish orqali savdo hajmini oshirishadi. Bu ularning global daromadlarini oshiradi va mahsulotlarning geografik taqsimlanishini kengaytiradi.

Xalqaro savdo va investitsiyalar: Ko'p millatli korporatsiyalar o'z mamlakatlari va mehmon mamlakatlar o'rtasidagi savdo va investitsiyalarni oshiradi. Bu iqtisodiyotlarni diversifikatsiya qilishga va xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Texnologiya va bilim almashinuvi: Ko'p millatli korporatsiyalar o'zlarining ilg'or texnologiyalarini va boshqaruv tajribalarini turli mamlakatlarga olib kelishadi. Bu mahalliy kompaniyalarga zamonaviy ishlab chiqarish usullarini o'rganish va qo'llash imkonini beradi.

Ish o'rinlari yaratish: MNClar yangi bozorlarda o'z faoliyatlarini boshlaganda, ko'pincha yangi ish o'rinlari yaratiladi. Bu mahalliy aholining bandligini ta'minlaydi va iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Mahalliy iqtisodiyotga hissa qo'shish: Ko'p millatli korporatsiyalar investitsiya, soliq to'lovlari va mahsulot sotib olish orqali mehmon mamlakatning iqtisodiyotiga hissa qo'shadi. Bu iqtisodiyotning umumiy o'sishiga yordam beradi.

3 KO'P MILLATLI KORPORATSIYA KAMCHILIKLAR

Ko'p millatli korporatsiyalar (MNC) katta iqtisodiy va operatsion afzalliklarga ega bo'lsa-da, ularning faoliyati bilan bog'liq ba'zi kamchiliklar ham mavjud. Bu kamchiliklar mahalliy iqtisodiyotlar va jamiyatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mana ularning ba'zi muhimlarini ko'rib chiqamiz:

Mahalliy kompaniyalarga bosim: Ko'p millatli korporatsiyalar katta miqdorda resurslarga ega bo'lishadi va bu ularni mahalliy bozorda raqobatbardosh qiladi, bu esa kichik mahalliy bizneslar uchun muammo yaratishi mumkin. Ular mahalliy kompaniyalarni bozordan siqib chiqarishi yoki ularning o'sish imkoniyatlarini cheklashi mumkin.

Iqtisodiy mustaqillikka ta'sir: Ba'zi hollarda, ko'p millatli korporatsiyalar mehmon mamlakatlarning iqtisodiy siyosatiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa ularning iqtisodiy mustaqilligiga salbiy ta'sir qiladi. Masalan, ular soliq imtiyozlari yoki boshqa moliyaviy rag'batlarni talab qilishi mumkin.

Mehnat sharoitlari: Ba'zi ko'p millatli korporatsiyalar kam rivojlangan mamlakatlarda ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish uchun mehnat qonunlarini suiiste'mol qilishi yoki yomon mehnat sharoitlarini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Bu mehnat huquqlarining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Atrof-muhitga ta'sir: Ko'p millatli korporatsiyalar faoliyati ba'zan atrof-muhitga salbiy ta'sirlar ko'rsatishi mumkin, masalan, ifloslanish yoki tabiiy resurslarni haddan tashqari iste'mol qilish kabi. Bu ekologik barqarorlikka ziyon yetkazishi mumkin.

Madaniy homogenizatsiya: Ko'p millatli korporatsiyalar global madaniyatlarni tarqatishda rol o'ynashi mumkin, bu ba'zan mahalliy madaniyatlarining yo'qolishiga yoki homogenlashuviga olib keladi. Bu mahalliy madaniyat va an'analar uchun xavf tug'diradi.

Foyda repatriatsiyasi: Ko'p millatli korporatsiyalar odatda ishlab topgan foydalarni o'zining asosiy mamlakatiga o'tkazadi, bu esa mehmon mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ushbu kamchiliklar ko'p millatli korporatsiyalarning faoliyatini tartibga solish va ularning ijobiy va salbiy ta'sirlarini muvozanatlash zaruratini ko'rsatadi. Bu vaziyatni yaxshilash uchun hukumatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan aniq qoidalarning ishlab chiqilishi va qat'iy nazorat o'rnatilishi talab etiladi.

4 XULOSA

Ko'p millatli korporatsiyalar (MNC) global iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydilar va ularning faoliyati bir qator ijobiy va salbiy ta'sirlarga ega. Ijobiy jihatlaridan, ular iqtisodiy ko'lam va samaradorlikni oshirish, yangi bozorlarga kirish, texnologiya va bilim almashinuvi, shuningdek ish o'rinlari yaratish kabi afzalliklarni taklif etishadi. Biroq, salbiy ta'sirlari ham bor, jumladan mahalliy bizneslar uchun raqobat muhitining kuchayishi, iqtisodiy mustaqillikka salbiy ta'sir, yomon mehnat sharoitlari, atrof-muhitga zarar, madaniy homogenizatsiya va foyda repatriatsiyasi. Bu kamchiliklar MNClar faoliyatini tartibga solish va ularning ijobiy va salbiy ta'sirlarini muvozanatlash zaruratini ko'rsatadi. Shunday qilib, hukumatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan aniq qoidalarning ishlab chiqilishi va qat'iy nazorat o'rnatilishi talab etiladi, bu esa korporatsiyalarning faoliyatini yanada adolatli va barqaror qilishga yordam beradi..

REFERENCES

- [1] Peng, M. W. (2008). *Global Strategy*. Cengage Learning.
- [2] Yip, G. S. (2003). *Total Global Strategy: Managing for Worldwide Competitive Advantage*. Prentice Hall.
- [3] Griffin, R. W., & Pustay, M. W. (2012). *International Business: A Managerial Perspective*. Pearson.
- Czinkota, M. R., Ronkainen, I. A., & Moffett, M. H. (2009). *International Business*. Wiley